

BOKANMELDELSE

Problematisk menneskeverd

Morten Magelssen

Menneskeverd i klinikk og politikk

Lunde forlag, Oslo 2013

I *Menneskeverd i klinikk og politikk* tar Morten Magelssen for seg en rekke bioetiske temaer – abort, fosterdiagnostikk, assistert befruktning, eutanasi og legers reservasjonsrett – og nærmer seg disse fra et kristent ståsted, der det førende prinsippet er respekt for menneskeverd.

Boken forholder seg til bioetisk debatt, medisinsk debatt og pågående samfunnsdebatt, og henvender seg til etikere, leger og andre med interesse for bioetikk. I så måte er boken suksessfull. Den gir en lettfattelig innføring i emnene den diskuterer, og forfatteren bruker mye tid på å formulere problemstillinger klart og presist, redegjøre for rommet av mulige svar og drøfte disse systematisk. Flere argumenter som støtter forfatterens konklusjon, men som ikke holder mål, blir avvist, noe som gir boken troverdighet og tyngde som en filosofisk debattbok.

Ifølge Magelssen står kristne ideer sterkt i norsk bioetisk lovgivning, eksemplifisert ved at eutanasi, kloning og surrogati er forbudt. Kristendommen er likevel på vikende front, noe Magelssen er bekymret for. Han antyder to hovedårsaker til at kristne verdier svekkes: utbredelsen av politisk liberalism og avvisningen av religiøs argumentasjon i offentlig debatt.

Magelssen søker å forsvare kristne verdier i bioetikkdebatten, og det bærende begrepet i Magelssens positive argument er, slik tittelen indikerer, *menneskeverd*. Menneskeverdet har en underbygning, som er religiøs, og det har en praktisk anvendelse, som skal veilede oss i møtet med bioetiske problemer.

Magelssens underbygning er religiøs i den forstand at menneskeverdet hviler på at mennesket er skapt i Gud bilde. Dette er et prinsipp som Magelssen, som en filosofisk orientert tenker, gjerne kunne ha problematisert. Et grunnleggende spørsmål er selvsagt hvorvidt det finnes en gud, men selv om vi tar dette premisset for gitt, er det likevel et åpent spørsmål hvilken gud dette er, hvorvidt denne guden er god, hva denne guden mener om bioetikk, og hvordan vi vet dette. Forfatteren diskuterer ikke disse spørsmålene, men tar standpunkt til et bestemt religionsfilosofisk problem, nemlig Eutyfronproblemet. Magelssen skriver: «Vi kan til og med til en viss grad gripe *grunnene* til at Gud ønsker det han ønsker, fordi Guds grunner til en viss grad er de samme som våre grunner» (24). Gitt at dette er riktig, er ikke alle normative retningslinjer grunnet i Guds valg; Guds valg er selv noe som styres av normative retningslinjer. Dette er da ikke en «divine command theory», slik Magelssen noen ganger ser ut til å støtte, men en teori der Gud selv forholder seg til normative retningslinjer.

Selv om vi tar for gitt at Magelssens religiøse underbygning holder, møter argumen-

tasjonen likevel en videre utfordring: Det blir aldri presisert hva som menes med menneskeverd. Vi får noen hint, som at menneskeverdet er «et fundamentalt konsept i kristen etikk», at menneskeverdet begynner ved unnfangelsen, og at det «at forsteret har menneskeverd vil si at det har samme rett til liv som et født individ» (27–28). Dette er imidlertid beskrivelser av hvilke roller menneskeverdet spiller, ikke beskrivelser av hva menneskeverdet er.

Et utsagn som kan fortelle oss noe, er Magelssens påstand om at «Menneskeverdet springer nettopp ut av rasjonell natur» (28). Det er altså noe ved oss, som kan kalles rasjonell natur, som gir opphav til vårt menneskeverd. Vi får også vite at menneskeverdet ikke kan være gradert; det kan ikke eksistere i stor grad hos noen og i mindre grad hos andre. Ved første øyekast kan dette virke paradoksalt, for rasjonalitet synes tydelig å være noe som kan eksistere i større eller mindre grad. Imidlertid kommer det frem at det ikke er rasjonalitet Magelssen henviser til når han skriver om «rasjonell natur», for han hevder at selv fostre med anencefali, som mangler mesteparten av hjernen og derfor ikke har potensial til å utvikle rasjonalitet, også har «rasjonell natur» og følgelig har menneskeverd. Det som kalles «rasjonell natur», synes å være knyttet til oss som mennesker *qua* mennesker, men synes likevel verken å være knyttet til våre evner, gener eller andre fysiske egenskaper. Snarere synes det å være knyttet til noe ikke- eller overnaturlig som alle mennesker har del i. Dette ikke- eller overnaturlige, hevder Magelssen, har vi allerede ved unnfangelsen, noe han begrunner i Salme 139, Jeremia 1,5 og Paulus' brev til Galaterne 1,15–16. Videre bør intet som har «rasjonell natur» drepes, noe han begrunner i 5. bud: «Du skal

ikke slå i hjel». Sammen dekker disse to prinsippene bordet for en særs streng tilnærming til bioetikken.

Magelssen diskuterer først abort, og tar for seg flere viktige undertemaer, slik som hvordan vi emosjonelt distanserer oss fra at abort innebærer å ta liv, hvorvidt post-abort-syndrom burde være en diagnose, og hva slags motivasjon som ligger bak ønsker om abort etter voldtekt og incest. Han diskuterer også fostre med trisomi 18, som har «alvorlig psyko-motorisk utviklingshemming og risiko for misdannelser i organer», og der «de fleste dør spontant i svangerskapet eller i første leveår». Han ser grunnene til at kvinner kan ønske abort i slike tilfeller, men grunnene synes ikke å bite på ham, for Bibelen sier at fostre har menneskeverd og at det som har menneskeverd ikke skal drepes, og dermed er spørsmålet om abort lukket (62). Forbudet mot abort generaliseres til enhver form for forskning og ethvert prevensjonsmiddel som innebærer at et befruktet egg ødelegges.

Det absolutte forbudet mot å ta liv gjelder også ved livets slutt. Forfatteren gir et interessant overblikk over eutanasilovgivning og pågående eutanasidebatt, og diskuterer skråplanargumenter og i hvilken grad selvmordstanker er forbigående. Slik som i abortdebatten er imidlertid disse kompleksitetene uten relevans for konklusjonen: «Eutanasi er i sin natur en umoralsk handling, alltid og under alle omstendigheter» (133).

Dette får en til å undres hvorfor forfatteren går inn i så mange detaljer som han gjør, for detaljene er ikke relevante for konklusjonen. Konklusjonen synes derfor rigid, og man undres på om fire tekststeder i Bibelen virkelig har tyngden som trengs for å trumfe alle innsigelser. Man undres også på om alle tekststeder i Bibelen skal anvendes med

samme harde hånd, eller om dette bare gjelder et utvalg av tekststeder, og i så fall hvordan dette utvalget begrunnes. Gitt den avgjørende rollen som Bibelen spiller i Magelssens argument, er dette noe han bør ta stilling til.

Et annet underliggende problem, som angår både abort- og eutanasidebatten, er hvordan vår «rasjonelle natur» – dersom denne ikke er knyttet til noen av våre fysiske egenskaper – kan ødelegges ved at våre fysiske kropp er drept gjennom abort eller eutanasi. Dersom «rasjonell natur» er noe sjelleg, slik Magelssen ser ut til å mene, synes det som at verken abort eller eutanasi, eller noe annet fysisk, skulle kunne ødelegge det.

Ikke alle konklusjonene i boken bygger på Bibelen. Magelssen har en god diskusjon om bortvelgelse av fostre med Downs' syndrom, og argumenterer for at dersom vi mener at bortvelgelse av fostre med Downs' ikke innebærer en devaluering av mennesker med Downs', bør vi mene at bortvelgelse av jentefostre er akseptabelt, da bortvelgelse jo ikke innebærer devaluering. Et annet tema som diskuteres uavhengig av Bibelen, er surrogati, der Magelssens innsigelse er at barnet blir en handelsvare. Dette er problematisk, da det er graviditeten og ikke barnet som kjøpes, men det er like fullt et argument som står på egne ben. Kanskje aller mest

overbevisende er Magelssens diskusjon av legers reservasjonsrett. Diskusjonen er informativ, klar og interessant, og Magelssen forsvarer reservasjonsrett i tilfeller som handler om å ta liv, i én eller annen forstand, eller om å gjøre noe som leder dithen. Imidlertid hevder han at visse deler av legegjerningen, som å gi blodoverføringer, ikke er noe leger bør kunne reservere seg mot, da dette kan legge en «uakseptabel byrde» på pasienter, arbeidsgivere og/eller kolleger. Man kan se for seg at det er vanskelig å begrense rekkevidden av denne begrensningen på reservasjonsretten, men generelt er Magelssens forsvar for legers reservasjonsrett overbevisende.

Det er således en dobbelthet i *Menneskeverd i klinikk og politikk*. I én forstand er boken en rigid anvendelse av sitater fra Bibelen. Der argumentene ikke hviler på bibel-sitater, er boken imidlertid et interessant bidrag til offentlig og akademisk debatt. Boken tar til orde for en overordnet tilnærming til bioetikken, og dette trengs i en ellers fragmentert norsk bioetikdebatt. Magelssen fremmer et tydelig overordnet standpunkt og gjør dette i klare ordelag, og med det gjør han noe som i all etisk debatt er prisverdig: Han tør å stille seg lagelig til for hugg.

Anmeldt av Ole Martin Moen